

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vapaakauppasopimuksia, talouskumppanuussopimuksia ja investointisopimuksia koskeva uusi kehys, jolla taataan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten todellinen osallistuminen ja varmistetaan yleinen tietoisuus”

(oma-aloitteinen lausunto)

(2022/C 290/03)

Esittelijä: **Stefano PALMIERI**

Komitean täysistunnon päätös	25.3.2021
Oikeusperusta	työjärjestyksen 32 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	ulkosuhteet
Hyväksyminen jaostossa	9.3.2022
Hyväksyminen täysistunnossa	23.3.2022
Täysistunnon nro	568
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	215/1/7

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) toteaa jälleen kannattavansa uutta avointa, kestäväpohjaista ja määrätietoista eurooppalaista kauppastrategiaa ja katsoo, että on erityisen tärkeää edistää tämän strategian avulla yhtäältä eurooppalaisten tuotantoalojen ja taloudellisten toimijoiden (suuret, keskisuuret ja pienet yritykset) kilpailukykyä ja toisaalta eurooppalaisia arvoja ja periaatteita, erityisesti demokratiaa, ihmisoikeuksia, sosiaalisia oikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoon liittyviä oikeuksia sekä työntekijöiden oikeuksia ja ympäristöoikeuksia. Näin voidaan varmistaa, että Euroopan unionilla (EU) on asianmukaiset välineet suojelemaan työntekijöitä ja yrityksiä epäterveiltä kaupan käytännöiltä ja kuluttajia haitallisilta ja kestävämmiltä tuotteilta ja saattaa näin sopusointuun yritysten sekä kuluttajien ja työntekijöiden edut.

1.2 ETSK katsoo, että EU:n uuden kunnianhimoisen kauppastrategian täytäntöönpano edellyttää seuraavanlaisia seikkoja:

- **innovatiivista kauppaneuvottelustrategiaa (kauppasopimukset, talouskumppanuussopimukset, investointisopimukset)**, jolla varmistetaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten tosiasiallinen osallistuminen ja turvataan näin se, että kaupan hyödyt jakautuvat kaikille osallistujatahoille EU:ssa ja kumppanimaissa
- **sopimusten seuranta-, arviointi- ja täytäntöönpanovälineiden asianmukaista uudistamista: sisäiset neuvota-antavat ryhmät.**

1.3 ETSK katsoo, että kaksitahoinen niin neuvotteluvälineitä kuin sisäisiä neuvota-antavia ryhmiä koskeva uudistusprosessi mahdollistaa aidon yhteisymmärryksen ja näin ollen yleisen tietoisuuden saavuttamisen allekirjoitettujen kauppa-, kumppanuus- ja investointisopimusten arvosta kaikkien niiden toimijoiden keskuudessa, joihin näiden sopimusten vaikutukset kohdistuvat (yritykset, työntekijät, kuluttajat jne.), ja kumppanin sopimusosapuolen (EU ja kumppanimaat) taholla.

2. Yleistä

2.1 Euroopan komissio esitti helmikuussa 2021 suuntaviivat uudelle avoimelle, kestäväälle ja määrätietoiselle eurooppalaiselle kauppastrategialle⁽¹⁾. Strategialla pitäisi varmistaa Euroopan unionin kolmen tavoitteen saavuttaminen seuraavasti:

- i) Tuetaan talouden elpymistä sekä vihreää siirtymää ja digitalisaatiota.
- ii) Mukautetaan maailmanlaajuisia sääntöjä kestävämmän ja oikeudenmukaisemman globalisaation mahdollistamiseksi.

⁽¹⁾ COM(2021) 66 final.

iii) Parannetaan EU:n valmiuksia ajaa omia intressejään ja vahvistaa oikeuksiaan.

2.1.1 Tämän uuden kauppastrategian laatimiseen ovat vaikuttaneet useat tekijät. Ensinnäkin covid-19-pandemiakriisi on johtanut vakavaan pohdintaan uusista terveysturvaa, elintarviketurvaa, raaka-ainetoimituksia ja strategisten tuotteiden tarjontaa koskevista strategioista ja yleisesti globaaleista arvoketjuista.

2.1.2 Tämän lisäksi on muita komission ehdottaman uuden kauppastrategian laatimisen kannalta määrääviä tekijöitä, jotka liittyvät seuraaviin seikkoihin: i) Maailman kauppajärjestöä (WTO) edelleen koetteleva kriisi, ii) ongelmalliset suhteet tiettyjen maiden tai kaupparyhmittymien kanssa: Kiina, Venäjä, Yhdysvallat, iii) vaikeat neuvottelut Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa, iv) umpikuja, jossa eräät kauppasopimukset nykyisin ovat (esimerkiksi EU:n ja Mercosurin välinen sopimus, Keski-Afrikan ja EU:n talouskumppanuussopimus tai Itä-Afrikan yhteisön ja EU:n talouskumppanuussopimus).

2.1.3 Komission ehdottamassa asiakirjassa todetaan useaan otteeseen, että uuden eurooppalaisen kauppastrategian olisi edistettävä paitsi eurooppalaisten tuotantoalojen kilpailukykyä myös eurooppalaisia arvoja ja periaatteita, erityisesti demokratiaa, ihmisoikeuksia, sosiaalisia oikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoon liittyviä oikeuksia sekä työntekijöiden oikeuksia ja ympäristöoikeuksia.

2.1.4 Euroopan parlamentti (EP) on suhtautunut myönteisesti komission ehdotukseen ja kehottanut komissiota huolehtimaan siitä, että neuvotelluissa sopimuksissa kauppaa ja kestävää kehitystä koskevilla luvuilla varmistetaan osaltaan, että kaupan hyödyt turvataan kaikille osallistujille (?).

2.1.5 ETSK on viimeaikaisissa lausunnoissaan toistanut näkemyksensä EU:n kauppapolitiikasta ja ilmaissut voimakkaan tukensa komission ehdotukselle korostaen sen tärkeyttä, merkityksellisuutta ja oikea-aikaisuutta. Samanaikaisesti ETSK on tuonut selkeästi esiin odotuksia ja niihin perustuvia suosituksia kunnianhimoisesta kauppaa ja kestävää kehitystä koskevien lukujen tarkistamisesta (?).

2.1.6 ETSK katsoo, että nimenomaan koska komission ehdottama uusi strategia on perustellusti kunnianhimoinen, sen täytäntöönpano edellyttää seuraavia seikkoja:

- **innovatiivista kauppaneuvottelustrategiaa (kauppasopimukset, talouskumppanuussopimukset, investointisopimukset)**, jolla varmistetaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten tosiasiallinen osallistuminen ja turvataan näin se, että kaupan hyödyt jakautuvat kaikille osallistujatahoille EU:ssa ja kumppanimaissa
- **sopimusten seuranta-, arviointi- ja täytäntöönpanovälineiden asianmukaista uudistamista: sisäiset neuvoo-antavat ryhmät.**

2.1.6.1 Kaksitahoinen niin neuvotteluvälineitä kuin sisäisiä neuvoo-antavia ryhmiä koskeva uudistusprosessi mahdollistaa aidon yhteisymmärryksen ja näin ollen yleisen tietoisuuden saavuttamisen allekirjoitettujen kauppa-, talouskumppanuus- ja investointisopimusten arvosta kaikkien niiden toimijoiden keskuudessa, joihin näiden sopimusten vaikutukset kohdistuvat (yritykset, työntekijät, kuluttajat jne.), ja kumppanin sopimusosapuolen (EU ja kumppanimaat) taholla.

3. Nykyisten kauppasopimusten kriittinen arviointi

3.1 ETSK toistaa olevansa vakuuttunut siitä, että monenvälisyys on olennaisen tärkeää kaupan kannalta ja että WTO:n olisi sitä koskevan perinpohjaisen uudistuksen myötä palattava rooliinsa monenvälisyyden takaajana. Komitea katsoo kuitenkin, että kauppasopimuksilla voi – tässä nimenomaisessa yhteydessä – olla ratkaiseva rooli paitsi EU:n kahdenvälisessä kaupassa (jonka osuus EU:n tavara- ja palvelukaupasta on joka tapauksessa yli 30 prosenttia) myös ennen kaikkea taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristön kannalta kestävä kehityksen mallin edistämisessä EU:ssa ja sen kumppanimaissa.

3.2 ETSK on tehnyt viime vuosina erityisen kriittisiä arvioita useista EU:n käyttämistä neuvotteluvälineistä (kauppasopimukset, talouskumppanuussopimukset, investointisopimukset) (?).

(?) Euroopan parlamentin päätöslauselma 26. marraskuuta 2020 EU:n kauppapolitiikan tarkastelusta (2020/2761(RSP)).

(?) EUVL C 105, 4.3.2022, s. 148; EUVL C 105, 4.3.2022, s. 40; EUVL C 364, 28.10.2020, s. 53; EUVL C 364, 28.10.2020, s. 160; EUVL C 159, 10.5.2019, s. 28.

(?) EUVL C 105, 4.3.2022, s. 148; EUVL C 105, 4.3.2022, s. 40; asiakokonaisuus REX/530: ”Euroopan unionin sekä Kolumbian, Perun ja Ecuadorin välisen sopimuksen mukaiset osallistumismallit – kansalaisyhteiskunnan roolin arviointi”, esittelijä: Giuseppe Iuliano; EUVL C 364, 28.10.2020, s. 160; EUVL C 47, 11.2.2020, s. 38; asiakokonaisuus REX/503: ”Kohti EU:n ja Mercosur-maiden assosiaatiosopimusta”, esittelijä: Josep Puxeu Rocamora, toinen esittelijä: Mário Soares.

3.3 ETSK katsoo, että nämä arviot olisi otettava lähtökohdaksi analysoitaessa, onko nykyisiä neuvotteluvälineitä uudistettava, jotta pystytään varmistamaan komission ehdottaman uuden kauppastrategian tavoitteiden saavuttaminen.

3.3.1 Ensimmäinen näkökohta koskee avoimuuden puutetta kauppasopimuksia koskevissa neuvotteluprosesseissa. Vaikka neuvoteltavina olevien sopimusten sisältöä koskevan luottamuksellisuuden tarve on ilmeinen, ETSK katsoo, että tämän luottamuksellisuuden osalta on kuitenkin varmistettava, että kauppaneuvotteluja käydään avoimesti huolehtimalla jatkuvasta tiedonkulusta neuvotteluista kiinnostuneille kansalaisille ja sidosryhmille.

3.3.1.1 Komissio on aina selkeästi vastustanut neuvottelujen täydellisen avoimuuden varmistamista viittaamalla voimassa oleviin oikeussäännöksiin⁽⁵⁾ ja eräisiin unionin tuomioistuimen tuomioihin⁽⁶⁾ väittäen, että tietojen levittäminen neuvottelujen aikana vahingoittaisi Euroopan unionin etuja.

3.3.1.2 ETSK toteaa, että viime vuosina komissio on osoittanut merkittävää ja kiinnostavaa avoimuutta ja parantanut läpinäkyvyyden tasoa asettamalla eri kauppasopimusten osalta saataville tietoa eri neuvottelukierroksia koskevista raporteista, saadusta neuvottelumandaatista ja erilaisista sopimustekstilunnonoksista sekä valmistelemalla kokouksia käymällä vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan ja EU:n kauppasopimuksia käsittelevän asiantuntijaryhmän kanssa.

3.3.1.3 Näistä parannuksista huolimatta neuvoston myöntämän neuvotteluvaltuutuksen olisi oltava kunnianhimoisempi ja tarjottava komissiolle enemmän mahdollisuuksia järjestää kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten osallistuminen siten, että varmistetaan niiden todellinen osallistaminen neuvotteluprosessiin. ETSK on myös kehottanut kokoamaan uudelleen yhteen asiantuntijaryhmän, jonka toimikausi on päättynyt⁽⁷⁾.

3.3.1.4 ETSK ymmärtää, että avoimuuden ja luottamuksellisuuden välillä on löydettävä neuvottelujen aikana aito kompromissi, mutta toteaa, että kysymys avoimuudesta aiheuttaa edelleen eniten kitkaa sidosryhmien, kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten kanssa.

3.4 Toinen seikka, johon kritiikki on kohdistunut, koskee sitä, että sopimuksista kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arvioinnit ovat epätäydellisiä, ne julkaistaan myöhässä – kun neuvottelut ovat jo päättyneet – tai ne puuttuvat kokonaan sopimusten kumppanimaissa.

3.4.1 Eräät valtiovallasta riippumattomat organisaatiot tekivät Euroopan oikeusasiamiehelle kantelun⁽⁸⁾ juuri siitä, että EU:n ja Mercosurin välisestä sopimuksesta kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arvioinnin (sustainability impact assessment – SIA) julkaiseminen viivästyi. Euroopan oikeusasiamies ilmaisi maaliskuussa 2021 kriittisessä kannassaan Euroopan komissioon nähden, että tämä ei ole onnistunut varmistamaan, että kestäväan kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arviointi saataisiin päätökseen hyvissä ajoin, erityisesti ennen EU:n ja Mercosurin kauppaneuvottelujen päättymistä, ja että kyse on huonosta hallinnosta⁽⁹⁾.

3.4.2 ETSK tähdentää, että arvioinnit sopimusten synnyttämistä taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyyttä koskevista vaikutuksista on julkaistava viipymättä – neuvottelujen alussa – ja saatettava ajan tasalle neuvottelujen aikana ja että ne olisi sisällytettävä säännöllisesti tehtävään sopimuksen jälkiarviointiin sen seurantavaiheessa. Näiden arviointien on näin ollen koskettava molempia neuvotteluosapuolia, toisin sanoen niin Euroopan unionia ja sen jäsenvaltioita kuin näiden vastakkaisella puolella neuvottelupöydässä olevia valtioita⁽¹⁰⁾.

3.5 Kauppasopimuksia kritisoidaan myös siksi, ettei niiden yhteydessä kyetä varmistamaan tehokkaasti ihmisoikeuksien, sosiaalisten oikeuksien, Kansainvälisen työjärjestön keskeisten yleissopimusten eikä ympäristö- ja turvallisuusnormien noudattamista. Sopimukset eivät myöskään takaa tasapuolisia toimintaedellytyksiä kaikille markkinatoimijoille (erityisesti pienille ja keskiuurille yritysille sekä eräille tuotannonaloille)⁽¹¹⁾.

⁽⁵⁾ Asetuksen (EY) N:o 1049/2001 4 artikla.

⁽⁶⁾ Kirje, jossa komissio kieltäytyy myöntämästä Friends of the Earth -yritykselle oikeutta tutustua asiakirjaan, 2019 [b], https://www.asktheeu.org/fr/request/7049/response/23196/attach/3/Signed%20letter.pdf?cookie_passthrough=1, viittauspäivä 30.7.2020, s. 2.

⁽⁷⁾ EUVL C 374, 16.9.2021, s. 73 mainittu edellä.

⁽⁸⁾ ClientEarth, Fern, Veblen Institute, La Fondation Nicolas Hulot pour la Nature et l'Homme ja Kansainvälinen ihmisoikeusliitto (FIDH).

⁽⁹⁾ Päätös asiassa 1026/2020/MAS, joka koskee sitä, että Euroopan komissio ei ole saattanut päätökseen ajantasaistettua ”kestävyyttä koskevaa vaikutustenarviointia” ennen EU:n ja Mercosurin kauppaneuvottelujen päättämistä.

⁽¹⁰⁾ EUVL C 47, 11.2.2020, s. 38 mainittu edellä.

⁽¹¹⁾ EUVL C 105, 4.3.2022, s. 148 mainittu edellä; asiakokonaisuus REX/532; EUVL C 364, 28.10.2020, s. 160, mainittu edellä.

3.6 Kauppasopimuksissa ei myöskään tietyissä tapauksissa oteta huomioon kehitysmaiden erityispiirteitä eikä EU:n ja sopimuskuppanimaiden välillä vallitsevia epäsymmetrioita, jolloin vaarana on, ettei eroja kyetä tasoittamaan vaan että ne joskus jopa syvenevät (esimerkiksi ihmishenkiä pelastavien lääkkeiden tai rokotteiden tasapuolinen saatavuus). Huomioon ei myöskään oteta sitä, että monikansalliset yritykset voivat mahdollisesti saada hallitsevan markkina-aseman kauppasopimusten solmimisen seurauksena.

3.7 Järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan vaikuttavan ja laajan osallistumisen varmistamiseksi on välttämätöntä perustaa sisäisiä neuvoo-antavia ryhmiä laajasti paitsi kaikkien tulevien kauppaneuvottelujen yhteydessä myös aivan erityisesti Afrikan maiden kanssa jo tehtyjen talouskumppanuussopimusten puitteissa, sillä niistä tällaiset ryhmät puuttuvat kokonaan. Meneillään olevat ja tulevat tarkistusprosessit (esim. Euroopan unionin ja eteläisen Afrikan kehitysyhteisön SADC:n talouskumppanuussopimusvaltioiden ryhmän välisen talouskumppanuussopimuksen tarkistus) ja EU:n ja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden järjestön (AKT-järjestö) uuden sopimuksen täytäntöönpano voivat tarjota hyvän tilaisuuden kirjata sisäiset neuvoo-antavat ryhmät sellaisiin voimassa oleviin kauppasopimuksiin, joista kyseinen väline puuttuu.

3.8 Kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten osallistuminen EU:n solmimista sopimuksista käytäviin neuvotteluihin ja niiden seurantaan on kehittynyt jossain määrin siitä, mitä se oli alkujaan. ETSK antaa tunnustusta nähdystä ponnisteluista, ja monissa tapauksissa komitea on itse asiassa ollut osa prosessia.

3.9 ETSK panee merkille tulokset, jotka perustuvat kauppapolitiikan pääosaston ja kansalaisyhteiskunnan vuoropuhelua tarkastelemaan tuoreeseen tutkimukseen⁽¹²⁾, jossa arvioidaan kansalaisyhteiskunnan kanssa EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla käytävää vuoropuhelua. ETSK on samaa mieltä eräistä tutkimuksen tuloksista mutta katsoo, että kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten todellisessa osallistamisessa EU:n kauppapolitiikkaan on saatava aikaan laadullinen harppaus.

3.10 ETSK on toistuvasti vaatinut kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten todellista ja nykyistä laajempaa osallistamista kauppasopimusneuvottelujen kaikkiin vaiheisiin neuvottelupöydän molemmin puolin (komissio ja kumppanimaat)⁽¹³⁾.

3.11 Kaikista näistä syistä ETSK katsoo, että on aika kehittää uusi ja tehokkaampi neuvottelustrategia uusine sääntöineen ja menettelyineen, jotta varmistetaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten todellinen ja tehokas osallistuminen. Tämä auttaisi saavuttamaan EU:n uuden kauppastrategian tavoitteet ja varmistaisi, että molempien neuvotteluosapuolten – EU:n ja kauppasopimusten kumppanimaiden – kannalta tehdään sopimuksia, jotka ovat taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen mukaisia.

4. Kauppasopimuksia koskeva uusi neuvottelukehys

4.1 ETSK katsoo, että EU:n uusi kauppapolitiikka avaa mahdollisuuden arvioida ja parantaa sääntöjä, menettelyjä ja perusteita järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten osallistumisen järjestämiseksi nykyistä paljon tehokkaammalla, avoimemmalla ja osallistavammalla tavalla sekä neuvottelujen aikana että myöhemmin sopimusten seurannan, arvioinnin ja mahdollisen täytäntöönpanon yhteydessä.

4.2 ETSK:n mielestä on aiheellista laatia uusi neuvottelumenetelmä sellaisen uuden etenemissuunnitelman vahvistamiseksi, joka mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten todellisen osallistumisen neuvottelujen kaikkiin vaiheisiin. Tätä menetelmää on sovellettava sekä Euroopan unioniin että neuvottelupöydän vastapuolella oleviin valtioihin.

4.3 Neuvottelujen etenemissuunnitelman ensimmäisessä vaiheessa olisi allekirjoitettava neuvottelijoiden (komission ja asianomaisten vastapuolen valtioiden) välinen **yhteisymmärryspöytäkirja**, jolla varmistetaan, että neuvottelijat sitoutuvat keskenään

i) *kunnioittamaan neuvottelujen eri vaiheita ja*

ii) *ottamaan kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ja työmarkkinaosapuolet mukaan tarkkailijoina neuvottelujen eri vaiheisiin erityisen sidosryhmien neuvoo-antavan sekakomitean puitteissa.*

4.3.1 **Yhteisymmärryspöytäkirjassa** vahvistettuja neuvotteluvaiheita sovelletaan sekä yleiseen neuvottelukierrokseen että mahdollisiin teknisiin neuvottelukierroksiin, joita olisi järjestettävä.

⁽¹²⁾ Maaliskuu 2021, Euroopan unioni, Kauppapolitiikan pääosaston ja kansalaisyhteiskunnan vuoropuhelua arvioiva tutkimus, Tetra Tech – Deloitte.

⁽¹³⁾ EUVL C 105, 4.3.2022, s. 40; EUVL C 105, 4.3.2022, s. 148; EUVL C 159, 10.5.2019, s. 28.

4.3.2 **Sidosryhmien neuvoo-antavien sekakomiteoiden** perustamisen olisi perustuttava samaan lähestymistapaan kuin koheesiopolitiikkaan nykyisin sovellettava **kumppanuusperiaate**.

4.3.2.1 Kumppanuuden avulla kutakin koheesiopolitiikan ohjelmaa kehitetään kollektiivisessa prosessissa, johon osallistuvat unioni-, alue- ja paikallistason viranomaiset, työmarkkinaosapuolet ja kansalaisyhteiskunnan organisaatiot. Tätä kumppanuutta sovelletaan ohjelmasuunnitteluprosessin kaikkiin vaiheisiin suunnittelusta aina hallintoon ja täytäntöönpanoon, seurantaan ja arviointiin saakka. Tämä lähestymistapa auttaa varmistamaan, että toiminta mukautetaan kaikkien sidosryhmien paikallisiin ja alueellisiin tarpeisiin ja painopisteisiin.

4.3.3 Tarkkailijoiden valinnan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten edustajien keskuudesta on perustuttava tosiasiallista edustavuutta, riippumattomuutta ja edustuksen tasapuolista jakautumista sidosryhmien välillä koskevaan keskeiseen kriteeriin. Mitä tulee edustavuuteen ja riippumattomuuteen, työmarkkinaosapuolten osalta on otettava huomioon ILO:n työntekijöiden ryhmän ja yrittäjien ryhmän hyväksymät kriteerit ja vastaavasti kansalaisyhteiskunnan muiden organisaatioiden osalta jäsenyys kansainvälisissä elimissä. **Sidosryhmien neuvoo-antavaan sekakomiteaan** osallistuvien tarkkailijoiden olisi noudatettava erityisiä **käytännösääntöjä**.

4.3.4 **Sidosryhmien neuvoo-antavaan sekakomiteaan** olisi kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja työmarkkinaosapuolten lisäksi kuuluttava **ulkopuolisina tarkkailijoina** myös merkittäviä kansainvälisiä elimiä, kuten Kansainvälinen työjärjestö (ILO), Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (OECD) ja Yhdistyneiden kansakuntien ympäristöohjelman monenvälisten ympäristösopimusten sihteeristö.

4.3.4.1 **Käytännösäännöissä** olisi määritettävä seuraavat seikat:

- i) *sidosryhmien neuvoo-antavaan sekakomiteaan* nimettyjen, kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten nimissä neuvotteluihin osallistuvien *tarkkailijoiden oikeudet ja velvollisuudet*. **Käytännösääntöihin** on sisällytettävä erityinen **luottamuksellisuutta koskeva pöytäkirja**, joka edellyttää luottamuksellisuuden periaatteen noudattamista, mikä merkitsee velvollisuutta olla levittämättä neuvottelujen "luottamuksellisessa" vaiheessa ja "ennakkovaroitusvaiheessa" (early warnings) saatuja tietoja.
- ii) *periaatteet, joiden mukaisesti* sidosryhmien neuvoo-antavaan sekakomiteaan osallistuvat *tarkkailijat nimetään* avoimesti ja painottaen heidän todellista riippumattomuuttaan, edustavuuttaan sekä tasapuolista jakautumistaan kansalaisyhteiskuntaa ja työmarkkinaosapuolia edustaviin tahoihin (ks. kappale 4.3.3)
- iii) *neuvottelujen etenemissuunnitelmaan sisältyviä neuvottelujen eri vaiheita koskevat säännöt ja menettelyt*.

Kaikkien osapuolten, jotka osallistuvat neuvotteluihin neuvoo-antavaan sekakomiteaan nimettyinä tarkkailijoina, olisi allekirjoitettava **käytännösäännöt**.

4.4 **Neuvotteluja koskevan etenemissuunnitelman** olisi koostuttava jäljempänä mainituista vaiheista, joita toistetaan syklisesti neuvottelujen päättymiseen saakka.

4.4.1 **Luottamuksellisten neuvottelujen vaihe** – Tähän vaiheeseen osallistuvat sekä neuvottelupöydän osapuolet (komissio ja neuvotteluissa vastapuolena olevan maantieteellisen alueen maat) että tarkkailijoina kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten edustajat, jotka käytännösääntöihin sisältyvän luottamuksellisuutta koskevan pöytäkirjan allekirjoittamalla sitoutuvat varmistamaan tässä vaiheessa käytettävissään olevien tietojen salassapidon. ILO:n olisi tässä vaiheessa esitettävä neuvotteluja edeltävä raportti keskeisten yleissopimusten ratifiointia ja täytäntöönpanoa koskevasta tilanteesta kolmannessa maassa, ja se olisi asetettava kaikkien neuvotteluihin osallistuvien tahojen (neuvottelijoiden ja tarkkailijoiden) saataville. Tällainen raportti ei olisi luonteeltaan sitova, mutta se auttaisi osoittamaan, noudatetaanko asianomaisissa kolmansissa maissa sosiaalisia normeja vai ei.

4.4.2 **Ennakkovaroitusvaihe, johon osallistuu neuvoo-antava sekakomitea** – Tässä vaiheessa tarkkailijat kartoittavat neuvotteluihin liittyviä *arkaluonteisia kysymyksiä*, joiden osalta neuvotteluissa ei päästä kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten kannalta tyydyttäviin ratkaisuihin. Kyse on edelleen luottamuksellisesta vaiheesta, jossa tarkkailijoiden on noudatettava täydellistä salassapitovelvollisuutta.

4.4.3 **Avoimen viestinnän vaihe** – Sekä komissio että neuvotteluissa vastapuolena olevan maantieteellisen alueen maat esittävät säännöllisesti julkisen ja yhteisen arviointiraportin neuvottelujen etenemisestä. Tässä vaiheessa tarkkailijat voivat esittää arvionsa ”Chatham House -säännön”⁽¹⁴⁾ mukaisesti ja tuoda esille neuvottelujen arkaluontoiset kysymykset, jotka on kartoitettu edeltävässä ennakkovaroituvaiheessa neuvoa-antavan komitean kanssa. Tämä vaihe on julkinen, ja sen kuluessa esitetään neuvottelujen alustavat tulokset. Kyseessä on vaihe, jossa pyritään lisäämään yleistä tietoisuutta neuvottelujen etenemisestä.

4.4.4 **Vaihe, jossa esitetään kauppasopimusta koskeva alustava riippumaton vaikutustenarviointiraportti** – Tässä vaiheessa molemmat osapuolet (komissio ja vastapuolena olevan maantieteellisen alueen maat) esittävät alustavan riippumattoman arvion sopimuksen vaikutuksista. Juuri tässä vaiheessa kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ja työmarkkinaosapuolet tuovat esiin arvionsa sopimuksen taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristövaikutuksista hyödyntäen myös omia riippumattomia arviointianalyysijään. Merkittävää panosta odotetaan ”ulkopuolisilta tarkkailijoilta”, joiden tulisi esittää raportti, joka asetetaan kaikkien osapuolten saataville ja joka julkistetaan.

4.4.5 Kun vaihe, jossa esitetään alustava vaikutustenarviointiraportti, on saatu päätökseen, käynnistyy uudelleen luottamuksellisten neuvottelujen vaihe, jota seuraa ennakkovaroituvaihe, johon osallistuu neuvoa-antava komitea, sen jälkeen avoimen viestinnän vaihe ja lopuksi vaihe, jossa esitetään kauppasopimusta koskeva lopullinen vaikutustenarviointiraportti. Neuvottelukierros jatkuu, kunnes se päättyy siihen, että komission ja vastapuolena olevan maantieteellisen alueen maiden edustajat allekirjoittavat sopimuksen tai jättävät sen allekirjoittamatta.

4.4.6 Siinä tapauksessa, että osapuolet allekirjoittavat sopimuksen, ne **laativat** – yhdessä kansalaisyhteiskuntaa ja työmarkkinaosapuolia edustavien neuvoa-antavan ryhmän käsittämien tarkkailijoiden kanssa – (EU:n ja kumppanimaiden) **sisäisten neuvoa-antavien ryhmien perustamista koskevan erityisen pöytäkirjan**, johon sisältyvät niiden toimintaa koskevat säännöt (ks. kappale 5.5.2).

4.4.7 ETSK katsoo, että ehdotettu neuvottelukehys olisi haasteellinen kaikille neuvotteluissa mukana oleville tahoille. Tämä haaste edellyttää sitä, että kukin asianomainen toimija (komissio, kansalaisyhteiskunnan organisaatiot, työmarkkinaosapuolet, ulkopuoliset tarkkailijat) on tietoinen roolistaan, sekä erityisen korkeaa ammattitaidon ja valmistautumisen tasoa kaikilta asianomaisilta toimijoilta. ETSK:n mielestä olisi hyödyllistä vahvistaa Euroopan parlamentin osallistumista: sillä tulisi olla nykyistä merkittävämpi rooli neuvotteluvaiheissa ja sopimusten seurannassa. ETSK on myös vakuuttunut siitä, että vain tällä tavoin voidaan varmistaa, että kaikki, myös kansalaisyhteiskunta ja työmarkkinaosapuolet, ovat todella osallisia kauppaneuvotteluissa ja tukevat näin aidosti sopimuksen sisältöä.

5. Ehdotus sopimusten seurannasta, arvioinnista ja täytäntöönpanosta vastaavien sisäisten neuvoa-antavien ryhmien uudistamisesta

5.1 EU on nykyisin yhä voimakkaampien sellaisten osallistavaa ja demokraattista vuoropuhelua koskevien vaatimusten edessä, jotka on esitetty kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten taholta paitsi kauppasopimuksia laadittaessa myös niiden täytäntöönpanon aikana⁽¹⁵⁾. ETSK arvostaa komission toteuttamia toimia keskustelu- ja osallistumismahdollisuuksien avaamiseksi, mutta katsoo, että on välttämätöntä parantaa näiden sopimusten seuranta, arviointia ja täytäntöönpanoa koskevia menettelyjä.

5.2 ETSK katsoo, että neuvoa-antavat välineet – sisäiset neuvoa-antavat ryhmät – jotka on perustettu seuraamaan kauppaa ja kestävä kehitystä koskeviin lukuihin sisältyvien sitoumusten ja tulevaisuudessa kokonaisten kauppasopimusten täytäntöönpanoa ja noudattamisen valvontaa, eivät täytä asetettuja tavoitteita tyydyttävällä tavalla. Näissä sisäisissä neuvoa-antavissa ryhmissä on puutteita sekä niiden kokoonpanoa määrävien kriteereiden että niiden toimintaa koskevien selkeiden sääntöjen puuttumisen vuoksi.

5.3 EU:n sisäisten neuvoa-antavien ryhmien epävirallisessa asiakirjassa esitettyjen toimintapolitiittisten suositusten⁽¹⁶⁾ sekä EU:n ja kumppanimaiden sisäisistä neuvoa-antavista ryhmistä äskettäin laaditun analyysin⁽¹⁷⁾ mukaan sisäisiä neuvoa-antavia ryhmiä voidaan arvioida neljällä eri onnistumisen tasolla sen perusteella, miten ne kykenevät varmistamaan

⁽¹⁴⁾ Kun kokous tai osa kokouksesta järjestetään Chatham House -säännön mukaisesti, osallistujat voivat käyttää saamia tietoa vapaasti, mutta he eivät saa paljastaa puhujan tai puhujien eivätkä muiden osallistujien henkilöllisyyttä tai sidossuhteita.

⁽¹⁵⁾ Non-paper from the Netherlands and France on trade, social economic effects and sustainable development.

⁽¹⁶⁾ Non-paper: Strengthening and Improving the Functioning of EU Trade Domestic Advisory Groups.

⁽¹⁷⁾ Martens, D., Potjomkina, D. & Orbie, J., 2020, *Domestic Advisory Groups in EU trade agreements – Stuck at the Bottom or Moving up the Ladder?* Friederich Ebert Stiftung – Ghent University.

- 1) oman toimintansa
- 2) tietojenvaihdon
- 3) sopimusten seurannan
- 4) poliittisen vaikutuksen.

5.3.1 **Toimintakyvyn** osalta todettakoon, että sisäisiä neuvoo-antavia ryhmiä on perustettu – ETSK:n niiden käyttöön asettaman sihteeristön olennaisen tärkeän roolin ansiosta – EU:n taholla, mutta sitä vastoin niitä toimii vain muutamissa kumppanimaissa⁽¹⁸⁾. Niissä kumppanimaissa, joissa sisäisiä neuvoo-antavia ryhmiä on, niillä on ilmeisestä taloudellisten resurssien puutteesta johtuvia⁽¹⁹⁾ selviä organisatorisia ongelmia samoin kuin edustavuuteen, intressien tasapuoliseen edustukseen ja jäsenorganisaatioiden riippumattomuuteen liittyviä ongelmia⁽²⁰⁾.

5.3.2 Kun kyse on sisäisiin neuvoo-antaviin ryhmiin osallistuvien toimijoiden kyvystä **jakaa tietoja**, myös tältä osin EU:n sisäisten neuvoo-antavien ryhmien ja kumppanimaiden sisäisten neuvoo-antavien ryhmien välillä näyttää vallitsevan selkeä ero. EU:n sisäisissä neuvoo-antavissa ryhmissä tietojenvaihto vuoropuheluun osallistuvien välillä on eräitä vastakkaisia näkemyksiä lukuun ottamatta yleisesti ottaen asianmukaista, kun taas kumppanimaiden sisäisissä neuvoo-antavissa ryhmissä on havaittavissa jännitteitä elinkeinoelämän edustajien ja muiden alojen edustajien välillä. Niin EU:ssa kuin kumppanimaissa hallitusten ja asianomaisten sisäisten neuvoo-antavien ryhmien välinen suhde (ns. vertikaalinen vuoropuhelu) on kuitenkin edelleen epätydyttävä. Lisäksi on kehoitettu käymään nykyistä järjestelmällisempää ja syvällisempää rajatylittävää vuoropuhelua EU:n ja kumppanimaiden sisäisten neuvoo-antavien ryhmien välillä erityisesti kansalaisyhteiskunnan vuosittaisen rajatylittävän kokouksen yhteydessä ja järjestämällä erityisiä kokouksia sisäisten neuvoo-antavien ryhmien välillä kulloinkin kyseessä olevien sopimusten puitteissa.

5.3.3 Sopimusten **seurannan** osalta on todettava, että vaikka tämä on sisäisten neuvoo-antavien ryhmien pääasiallinen tavoite, se on hankalasti toteutettavissa. Kyvyttömyys valvoa kauppaa ja kestävää kehitystä koskevan luvun täytäntöönpanoa ja noudattamista johtuu pääasiassa erityisten seurantaan osoitettavien resurssien puutteesta sekä kulloistenkin hallitustahojen antamasta puutteellisesta tuesta ja näiden epätäydellisestä vastuuvollisuudesta. Tässä yhteydessä on luonnollisesti pidettävä tervetulleena sitä, että komissio ja EU:n sisäiset neuvoo-antavat ryhmät kohdistavat kumppanimaiden hallituksiin painetta näiden vastuuvollisuuden lisäämiseksi seurantavaiheessa⁽²¹⁾. ILO:n ja OECD:n toimittama ei-sitova tiedonanto, joka asetetaan sisäisten neuvoo-antavien ryhmien saataville, olisi luotettava perusta kauppasopimuksen arvioinnille.

5.3.4 Tähänastisten havaintojen perusteella sisäisten neuvoo-antavien ryhmien **poliittinen vaikutus**, toisin sanoen niiden kyky vaikuttaa sopimusten kauppaa ja kestävää kehitystä koskevan luvun täytäntöönpanoon, on epäilemättä täysin riittämätön. Komission olisi vahvistettava kunnianhimoisemmat kriteerit, jotta valtiot ottavat huomioon sisäisten neuvoo-antavien ryhmien suositukset. Lisäksi vaikka sisäisten neuvoo-antavien ryhmien pöytäkirjat ovat sitovia, tosiasiallinen täytäntöönpanokelpoisuus ja sisäisten neuvoo-antavien ryhmien pysyvä osallistuminen riidanratkaisuprosessiin puuttuvat⁽²²⁾.

5.4 Näiden seikkojen perusteella ETSK katsoo, että sisäisiä neuvoo-antavia ryhmiä olisi aiheellista uudistaa perinpohjaisesti esitettyjen epäkohtien poistamiseksi (ks. kappaleet 5.3.1–5.3.4).

5.5 ETSK toteaa jälleen, että kaikenlaisia neuvoteltuja sopimuksia varten on perustettava yksi ainoa elin, joka mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten osallistumisen. Tämä **uudistettu sisäinen neuvoo-antava ryhmä** kykenisi seuraamaan sopimusten täytäntöönpanoa ja noudattamista sekä arvioimaan niiden tuloksia⁽²³⁾.

5.5.1 Tämän elimen on oltava sopimuksen molemmille osapuolille (EU ja kumppanimaat) yhteinen ja toimittava täydellisesti. Sen on myös katettava kaikki sopimuksen näkökohdat ja asetettava etusijalle kaikki sopimuksen osat, jotka vaikuttavat kauppaa ja kestävää kehitystä koskevan luvun täytäntöönpanoon.

⁽¹⁸⁾ Esimerkkinä mainittakoon Peru, missä maan hallituksen oltua haluton perustamaan erityistä sisäistä neuvoo-antavaa ryhmää kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ovat perustaneet sisäisen neuvoo-antavan ”varjoryhmän”, jota EU ei valitettavasti ole tunnustanut. Martens ym., 2020, ks. edellä.

⁽¹⁹⁾ ETSK antaa kaikille EU:n sisäisille neuvoo-antaville ryhmille käyttöön sihteeristön. Noin 78 prosenttia (36/46) kyselyyn vastanneista EU:n sisäisistä neuvoo-antavista ryhmistä katsoo, että sihteeristö valmistelee sisäisten neuvoo-antavien ryhmien kokoukset hyvin. Valtaosalla kolmansien maiden sisäisistä neuvoo-antavista ryhmistä ei kuitenkaan ole käytettävissään vastaavaa tukea apuna työn organisoinnissa ja valmistelussa. Suuren osan työstä tekee usein puheenjohtaja (ja joskus varapuheenjohtajat), jonka mahdollisuudet omistaa aikaa tätä toimintaa varten ovat rajalliset. Martens, D., ym. (ks. edellä), s. 16.

⁽²⁰⁾ Tämä koskee esim. Etelä-Korean sisäistä neuvoo-antavaa ryhmää, joka on saanut aikaan merkittävää edistystä, mutta joka ei edelleenkaan ole täysin edustava eikä riippumaton. Martens, D. ym., 2020, ks. edellä.

⁽²¹⁾ EU:n ja Korean sopimuksessa poliittinen painostus johti viralliseen valitukseen, ja asiantuntijaneelin päätelmänä oli, ettei maa noudata ILO:n yleissopimuksia.

⁽²²⁾ EUVL C 105, 4.3.2022, s. 40.

⁽²³⁾ EUVL C 159, 10.5.2019, s. 28.

5.5.2 ETSK katsoo, että jokaiseen parafoituun sopimukseen on sisällytettävä **sisäisten neuvoo-antavien ryhmien toimintaa koskeva pöytäkirja** vahvan institutionaalisen kehityksen luomiseksi sisäisten neuvoo-antavien ryhmien toimintaa ohjaaville säännöille, jotka koskevat sopimuksen kumpaakin osapuolta (EU ja kumppanimaat). Pöytäkirjassa vahvistetaan seuraavat seikat:

- a) sisäisten neuvoo-antavien ryhmien jäsenten valintaa koskevat perusteet, joilla varmistetaan heidän edustavuutensa, heidän edustuksensa tasapuolinen jakautuminen intressiryhmien kesken sekä heidän riippumattomuutensa (ks. kappale 4.3.3)
- b) sitoumus varmistaa sekä *Kansainvälisen työjärjestön* (ILO) että *Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön* (OECD) edustajien osallistuminen sisäisiin neuvoo-antaviin ryhmiin ulkopuolisten tarkkailijoiden ominaisuudessa; antamalla ILO:lle osallistumismahdollisuus voitaisiin seurata ILO:n yleissopimusten asianmukaista noudattamista vapaakauppasopimusten puitteissa sisäistä valvontamekanismia hyödyntämällä ja asettamalla neuvotteluosapuolten saataville erityinen raportti, jossa keskitytään mahdollisiin ongelmiin kauppaa ja kestävää kehitystä koskevan luvun sosiaalisten normien täytäntöönpanossa; lisäksi OECD:n osallistuminen mahdollistaisi monikansallisia yrityksiä koskevien suuntaviivojen täytäntöönpanon seurannan kansallisten yhteyspisteiden ja asianomaisten hallitusten kautta erityisesti toimitusketjun loppupäässä; näiden elinten toteuttamat arvioinnit eivät kuitenkaan ole sisäisen neuvoo-antavan ryhmän kannalta sitovia
- c) sisäisille neuvoo-antaville ryhmille osoitetaan aidosti aktiivinen rooli riitojenratkaisumenettelyjen käynnistämässä kaikissa sopimukseen liittyvissä asioissa, joita sisäiset neuvoo-antavat ryhmät esittävät EU:n kauppasopimusten noudattamista ja täytäntöönpanoa valvovalle virkamiehelle
- d) aikataulu, jonka puitteissa hahmotellaan sitovat ja täytäntöönpanokelpoiset etenemissuunnitelmat sopimuksessa määräytyville sitoumuksille ja selkeät määräajat niiden ratifiointille
- e) sopimuksessa annettujen sitoumusten täytäntöönpanoa koskevien ohjeiden saattaminen ajan tasalle määrittämällä joukko laadullisia ja määrällisiä indikaattoreita, joihin sopimuksen jatkuva seuranta ja vaikutusten jälkiarviointi perustuvat
- f) ajankohta, johon mennessä sopimuksen kunkin osapuolen (EU ja kumppanimaat) on esitettävä sopimuksesta jälkikäteen tehtävä riippumaton vaikutustutkimus, mikäli osapuolet katsovat aiheelliseksi aikaistaa asetettua viiden vuoden määräaika
- g) niiden kokousten lukumäärä, jotka kunkin sisäisen neuvoo-antavan ryhmän on järjestettävä vuoden aikana kullekin sopimuspuolelle (EU ja kumppanimaat)
- h) velvoite pitää vuotuinen kokous EU:n ja kumppanimaan sisäisten neuvoo-antavien ryhmien välillä
- i) sitoumus huolehtia siitä, että Brysselissä pidetään EU:n ja kumppanimaiden sisäisten neuvoo-antavien ryhmien vuotuinen kokous, johon kaikki sisäisten neuvoo-antavien ryhmien jäsenet osallistuvat aktiivisesti
- j) sitoumus perustaa verkkopohjainen foorumi, missä sisäisten neuvoo-antavien ryhmien jäsenet pääsevät ymmärtämään sisäisten neuvoo-antavien ryhmien keskinäisen oppimisen merkityksen, vaihtaa tarvittavia tietoja esimerkiksi tietyistä aiheista (työntekijöiden oikeudet, ihmisoikeudet, luonnonmukaista maataloutta koskevien sääntöjen vaikutus kauppaan jne.), jakaa mahdollisia hyviä käytäntöjä ja järjestää sisäisiin neuvoo-antaviin ryhmiin osallistuville erityisiä koulutuskursseja verkossa
- k) kokouskalenteri, jonka pohjalta voidaan raportoida komissiolle, Euroopan parlamentille ja neuvostolle sisäisen neuvoo-antavan ryhmän työskentelyn edistymisestä
- l) sisäisten neuvoo-antavien ryhmien toiminnan edellyttämät taloudelliset resurssit
- m) sitoumus laatia vuotuinen kertomus asianomaisten sisäisten neuvoo-antavien ryhmien toiminnasta; tässä kertomuksessa sisäiset neuvoo-antavat ryhmät voivat vahvistaa painopisteensä ja suosituksensa kauppaa ja kestävää kehitystä koskevan luvun täytäntöönpanoa varten, ja Euroopan komission on sisällytettävä nämä painopisteet ja suositukset kauppaa ja kestävää kehitystä koskevan luvun täytäntöönpanoa koskeviin EU:n painopisteisiin tai joka tapauksessa perusteltava niiden mahdollinen hylkääminen
- n) sitoumus antaa ETSK:n tehtäväksi EU:n sisäisen neuvoo-antavan ryhmän organisoiminen ja teknisen avun antaminen EU:n ja kumppanimaiden sisäisten neuvoo-antavien ryhmien rajatylittävää kokousta varten; tässä yhteydessä ETSK:n sihteeristö antaa teknistä apua kumppanimaissa vaikuttavien vastapuolten yksilöimiseksi (ks. kriteereistä kappale 4.3.3), avustaa sisäisten neuvoo-antavien ryhmien puheenjohtajia esityslistan laatimisessa, kokousten hallinnoinnissa, kokousraporttien laatimisessa, raportoinnissa EU:n toimielimille ja kansalaisyhteiskunnalle sekä vastuun ottamisessa tarvittavien tietojen toimittamisesta.

5.5.3 Keskeinen rooli on jatkuvaa seuranta koskevilla indikaattoreilla, joilla on tarkoitus varmistaa sopimuksessa vahvistettujen sitoumusten noudattaminen ja jotka koskevat taloudellisia tai kauppaan liittyviä, sosiaalisia sekä ympäristö- ja terveysturvallisuusnäkökohtia.

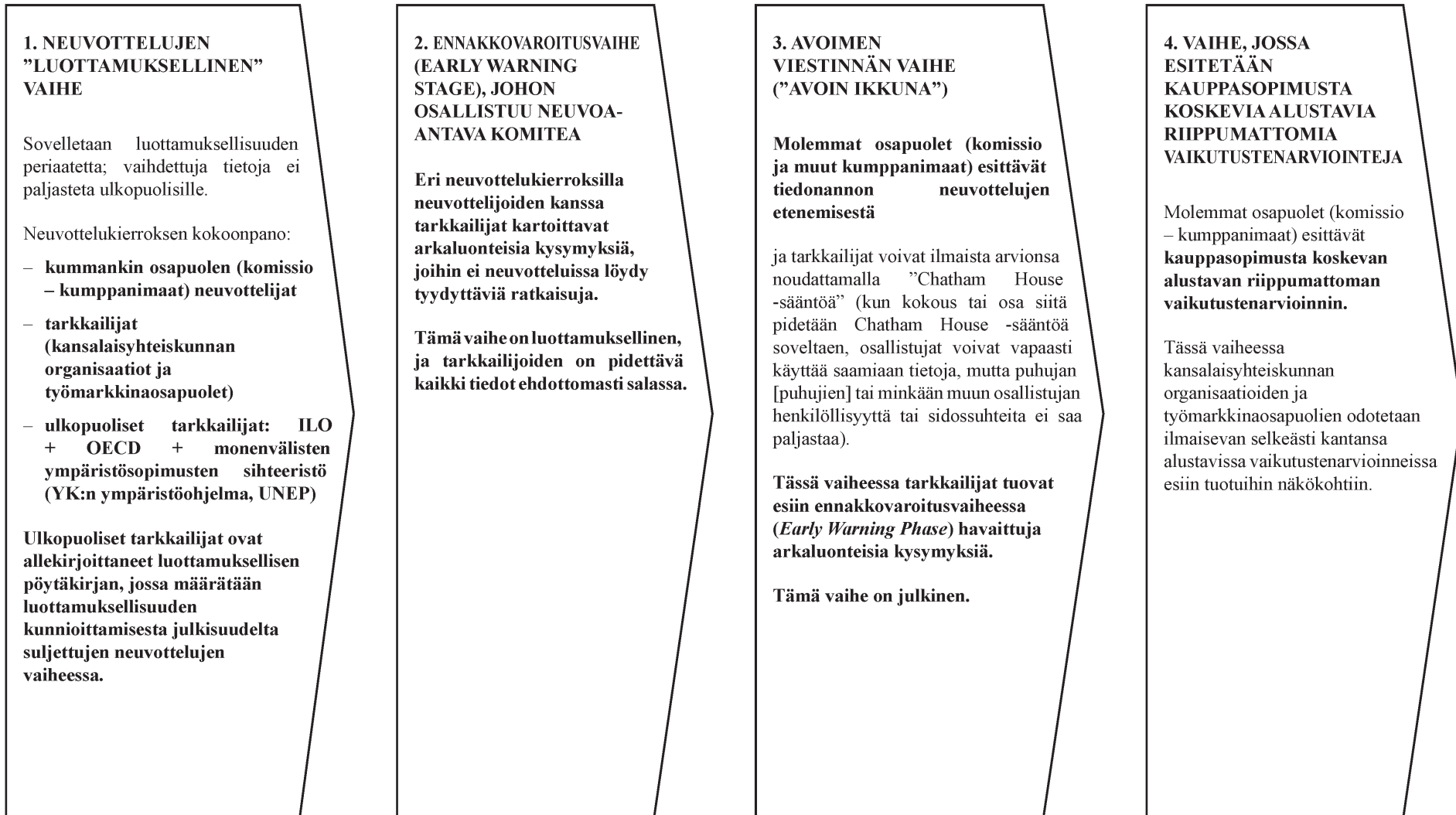
5.5.4 ETSK katsoo, että sisäisten neuvoa-antavien ryhmien uudistusprosessi antaa ETSK:lle erittäin merkittävän roolin, joka edellyttää henkilöstö- ja taloudellisten resurssien asianmukaista mukauttamista. Tästä syystä ETSK toistaa budjettivallan käyttäjille esittämänsä kehotuksen myöntää – uudistuksen toteuttamisen jälkeen – lisämäärärahoja komission kaavailemien juoksevien menojen mukaisesti, jotta sisäisiä neuvoa-antavia ryhmiä voidaan auttaa toteuttamaan kaikki suunnitellut toimet sekä määrällisesti että laadullisesti.

Bryssel 23. maaliskuuta 2022.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Christa SCHWENG

Neuvottelujen eri vaiheet (etenemissuunnitelma)

Neuvottelujen eri vaiheet (etenemissuunnitelma)

Neuvotteluvaiheisiin sisältyvät:

- √ luottamuksellisten neuvottelujen vaihe
- √ ennakkovaroitusvaihe (*early warning stage*)
- √ avoimen viestinnän vaihe
- √ vaihe, jossa esitetään kauppasopimuksen vaikutuksia arvioiva loppuraportti.

Neuvottelukierros jatkuu mahdolliseen sopimuksen solmimiseen saakka.